

4. Куламихина И. В. Педагогическое управление развитием коммуникативной компетентности студентов в образовательном процессе торгов-экономического вуза : автореф. дис. соискание уч. степени канд. психол. наук / И. В. Куламихина. – Омск, 2007. – С. 13.
5. Куницина В. Н. Межличностное общение : учеб. для вузов / В. Н. Куницина, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – С. Пб. : Питер, 2001. – 544 с.
6. Петрушин С. В. Игротека для взрослых (200 упражнений СПТ) : метод. рекоменд. / С. В. Петрушин. – М. ; Казань : НМЦ, 1989. – 70 с.
7. Петрушин С. В. Секреты открытого общения / С. В. Петрушин. – Казань : Татарское книжное изд-во, 1994. – 112 с.
8. Петрушин С. В. Психологический тренинг в многочисленной группе (методика развития компетентности в общении в группах от 40 до 100 человек) / С. В. Петрушин. – М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – С. 256.
9. Пономарев И. Б. Введение в специальность и обучение практического психолога ОВД / И. Б. Пономарев, В. П. Трубочкин. – М., 1995. – 31 с.
10. Прозорова Е. В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности / Е. В. Прозорова // Мир психологии. – 2000. – № 2. – С. 191–202.
11. Руденский Е. В. Социальная психология: Курс лекций для вузов / Е. В. Руденский. – М. : ИНФРА-М; Новосибирск : НГАЭиУ, 1999. – 224 с.

УДК 159.923.2

Ірина Литвиненко

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Стаття присвячена проблемі духовного розвитку студентів-психологів в умовах вишу, розглядається роль позанавчального процесу в духовному розвитку студентства. Стверджується, що духовність людини виявляється в її активності, творчості, професійній діяльності й пов'язана з морально-духовними складовими самосвідомості. Саме самосвідомість є корелятором духовно розвинутої особистості як суб'єкта вільного й морально відповідального вчинку.

Ключові слова: *духовність, духовний розвиток, учинок, духовне виховання студентів-психологів.*

This article is devoted to the problem of spiritual development of psychology students in the university terms, in the paper examines the role of extracurricular process in the spiritual development of students. It is argued that spirituality manifests in its activity, creativity, professional activity and is associated with moral and spiritual factors of self-consciousness. It is self-awareness is correlation spiritually advanced person as the subject of a free and morally responsible action.

Keywords: *spirituality, spiritual development, action, spiritual education of psychology students.*

Постановка проблеми. Сьогодні, як ніколи, духовна криза охопила наше суспільство. Ознаками духовної кризи є нівелювання багатьох загальнолюдських цінностей, руйнування старих орієнтацій, пріоритетів, несформованість нових, нездатність людини до самопізнання та саморозвитку, відсутність потреб у самовдосконаленні, ігнорування духовною стороною життя. Усе це призвело до того, що сучасна молодь утрачає духовні орієнтири й стає заручницею лише матеріальних цінностей. Нині кардинально змінюється не тільки суспільство, його організація, структура, а й ідеологія. Характеру людини стали

притаманними «значна пасивність і орієнтація на цінності ринку, вона сьогодні або вічний споживач, або виступає в ролі торговця» [12, с.90].

Е.Фромм зазначав, що людина, яка є найвищою цінністю, «перетворилася в товар і ставиться до свого життя як до капіталу, який треба вигідно вкласти. Цінність людини визначається попитом, а не її людським достоїнством: добротою, розумом, совістю» [12, с.90].

Варто підкреслити, що держава довгий час не звертала увагу, яким життям живе молоде покоління, яким змістом наповнений внутрішній світ тих, кому продовжувати розбудову нашої держави. У результаті ми маємо сумну картину: культ сили, «армію» злих геніїв, високий градус соціальної тривожності, нігілізм, скептицизм, жорстокість, викривлене розуміння такого «солодкого» слова, як свобода, егоцентризм, який дозволяє деяким людям досягати своєї мети будь-якими засобами, навіть «йдучи по головах» інших, несприйняття іншої точки зору, відсутність толерантності тощо. Усе це свідчить про «зубожіння душі людини, незважаючи на її інтелектуальне зростання» [2, с.265].

Доцільно звернути увагу, у контексті сказаного, і на слова непересічної особистості – М.Тетчер, яка досягла у своєму житті певних висот, але яка знала й «смак» поразки. Вона говорила, що спосіб перемоги – це питання честі людини, підкреслюючи тим самим, рівень вихованості, моральності людини, систему її ціннісних орієнтацій. Слова Е.Фромма набувають особливого звучання в наш час. Він писав, що духовна сторона людського життя не є домінуючою, що несе величезну небезпеку для всебічного та гармонійного розвитку особистості. За його словами, індивід може стати дорослим і соціально активним членом суспільства, але при цьому «залишається духовно ненародженим» [12, с.165], а це вже трагедія й для всього суспільства в цілому, оскільки призводить до деградації, повернення людини до егоїстичної позиції (нижчі рівні свідомості).

Як бачимо, не можна стверджувати, що байдужість, бездуховність, яка панує в душах деяких людей, – це об'єктивні, незалежні від педагогів, батьків, виховання явища, оскільки «духовність людини не отримує від народження, але в неї є велика потреба і задовольнити цю потребу можна тільки в соціумі» [6, с.12]. Духовність – це специфічно людська риса, яка виховується, змінюється впродовж усього життя, а це означає, що надзвичайне місце в розвитку духовності особистості, належить процесу виховання, системі освіти. Без перебільшення можна стверджувати, що духовна людина – це щаслива людина й такою вона стає завдяки вихованню, адже ще Г.С.Сковорода вважав, що головним завданням виховного процесу є народити, зберегти здоров'я дитини, навчити її вдячності, що допомагає людині відчувати щастя, тобто бути щасливою. Вдячність, за Г.Сковородою, – показник моральності, духовності, а її відсутність тягне за собою нудьгу, смуток ... кровопролиття, беззаконня [11].

Отже, саме в духовності опосередковано чи безпосередньо виявляються «особистісні ставлення людини до інших людей, явищ навколишньої дійсності, себе – до всього, чим вона щоденно збагачується упродовж життя» [7, с.389]. Іншими словами, у духовності виявляється «ставлення індивіда до світу» [12, с.408], що є певним «лакмусовим папірцем» його особистості, його вихованості. Тож ми можемо сказати, що проблема духовного розвитку дітей і молоді є

особливим предметом уваги як держави, так і системи освіти. Варто зазначити, що сьогодні освіта – це передовсім безпека держави, тому що вона виховує майбутнє – підрастаюче покоління, з яким держава пов'язує свої сподівання на подальшу розбудову, поліпшення суспільного життя. Отже, яким буде нове покоління, такою буде й держава. Іншими словами, освіта стає «головним імперативом виживання і розвитку людства ... провідним фактором успіху та високої якості життя кожної людини» [10, с.14].

Усвідомлюючи всю важливість проблеми, яка пов'язана з духовним розвитком молодого покоління, Державна програма «Освіта (Україна XXI століття)» розглядає стратегічну мету – духовний розвиток дітей і молоді як найвищу цінність нації та забезпечення можливості постійного духовного самовдосконалення особистості.

Як бачимо, проблема духовності, піднесення її на більш високий рівень – це вимога часу й найважливіша передумова прогресу держави. Розв'язання цього архіважливого завдання залежить від якості освіти, яка, ще раз підкреслимо, є одним з гарантів національної безпеки держави, гуманізації суспільства.

Студентська молодь (вік юності), найбільш чутлива до всіх соціальних перетворень, і цей факт слід урахувувати у виховному процесі. Основною соціальною детермінантою, яка визначає морально-духовне зростання молодої людини, є її професійно-пізнавальна діяльність. Саме вона, наголошує компетентний сучасний український науковець І.Д.Бех, має бути джерелом розвитку морально досконалої особистості. Така діяльність, продовжує науковець, безпосередньо трансформується згодом у власне професійну діяльність, пов'язану з духовними пошуками [5, с.245]. Далі І.Д.Бех висловлює думку, яку ми повністю поділяємо, про те, що треба розглядати професійну діяльність не як «невідворотний тягар життя (таке смислове навантаження часто несе термін «робота»), а як один з основних способів здійснення життя та особистісної самореалізації, а тому доцільно говорити не про її мотиви, а про високі духовні устремління...» [5, с.245].

Як бачимо з наведеної цитати, виховання духовного зрілої особистості студента є головною метою вищої освіти й надзвичайно складною, оскільки шлях до духовності в кожній людині суто індивідуальний.

Саме тому наукова позиція І.Д.Беха, повинна стати дороговказом у вихованні майбутніх психологічних кадрів під час навчання у виші. Науковець пише, що для духовнозрілої особистості такі поняття, як добро, справедливість, совість, обов'язок повинні стати непохитними, бути власними ціннісними орієнтаціями [4, с.5]. Слова І.Д.Беха свідчать, що особистісний розвиток студента-психолога повинен посідати першочергове місце в системі професійної підготовки, оскільки саме з особистості виростає професіонал-гуманіст. Аналогічну думку стосовно розвитку особистості студента знаходимо і в працях сучасного російського науковця Л.М.Мітіної. Вона наголошує на тому, що навчання повинно бути підпорядковане перш за все процесу розвитку особистості [8].

Із цього випливає, що саме особистісний акцент повинен бути головним у професійній підготовці майбутніх психологів, а розвиток духовності повинен бути головною домінантою виховного процесу.

Мета статті – висвітлити досвід роботи з розвитку духовності в студентів-психологів.

Виклад основного матеріалу. Духовність належить до так званих одвічних проблем, що турбували найкращу частину людства в різні історичні періоди.

Духовність – багатогранний і складний феномен, який зумовив появу величезної кількості підходів до його вивчення. Духовність, духовні цінності були предметом уваги багатьох філософів (С.Анісімов, М.Бахтін, М.Бердяєв, І.Льїн, О.Лосєв, П.Флоренський, М.Мамардашвілі, В.Соловйов, Дж.Локк, І.Кант, А.Шопенгауер, Г.Сковорода та ін.), психологів (І.Бех, Б.Братусь, М.Боришевський, К.Гроф, О.Леонтев, С.Максименко, С.Рубінштейн, В.Франкл, Е.Фромм, К.-Г.Юнг, О.Зеліченко, Е.Помиткін, О.Климишин, І.Пасічник, Л.Коган, Ж.Маценко, Г.Балл, О.Орлов, В.Панок, В.Ямницький, В.Татенко, Ж.Юзвак, О.Олексюк, О.Колісник, В.Занков та ін.), педагогів і представників педагогічної аксіології (Р.Вендровська, В.Караковський, К.Ушинський, А.Богущ, В.Сухомлинський, О.Сухомлинська, М.Власов, О.Омельченко та ін.), християнських педагогів (В.Зеньковський, В.Несмєлов, Б.Нечипоров та ін.), богословів, учителів церкви (О.Мень, Ф.Затворник, Іоанн Сергіїв, Іоанн Златоуст, П.Святогорець, Т.Задонський та ін.).

Оригінальний погляд на духовність знаходимо, наприклад у Стародавній Греції, де культивували ідею виховання людини Досконалої, що поєднувала в собі досконалість тілесного й духовно-морального. Ідея Калокагатії (грец. *kalos* – прекрасний, *agathos* – добрий), була особливим предметом роздумів великих філософів Сократа й Платона. Вони вважали, що Краса, Добро, Любов – це найвищі еталони. У своїх працях-діалогах – Платон писав про Калокагатію, Красу, Добро як про норму виховання в Елладі. У такому розумінні духовність, духовний розвиток – це «вогник», до якого прямує особистість. Ідею духовності, духовного розвитку особистості знаходимо в Марка Аврелія, який у своєму щоденнику, крок за кроком, описував свої думки, відчуття, своє власне духовне становлення. За Марком Аврелієм, «у кожної людини є своє керівне начало» [1, с.32], що розглядеться як людське духовне начало. Філософ уважав, що духовною сутністю людини є «розумна душа», яка є поштовхом до духовних учинків. Він писав: «Якщо можеш зробити або сказати що-небудь прекрасне, то сміливо берися за це! Йди за своїми устремліннями, йди за природою й за своєю також, оскільки це єдиний шлях – і той, й інший» [1, с.32]. Прикладом неперевершеної духовності є життєва позиція Марка Аврелія. Він пише: «У кожного своя радість, у мене, коли я можу допомогти людям, оскільки властивість, яка вирізняє людину, – любити навіть заблудлих». Як бачимо, «розумна душа» прагне діяти – любити, пізнавати, жити в гармонії з природою. Над устремлінням душі, духовних потреб людини замислювався й А.Шопенгауер. Він аналізував життя людини, яка є духовно багатою, і життя людини, у якої немає духовних потреб. Так, наприклад, він підкреслював, що «найвищі, найбільш міцні насолоди – це духовні, які у свою чергу залежать від духовних сил людини» [13, с.13]. Він також вважав, що людина, у якої багато духовних сил, здатна отримати задоволення за допомогою пізнання, а це означає, що інтелектуальне життя такої людини активне, цікаве, насичене, й особистість відчуває постійне власне зростання, вона

постійно удосконалює, збагачує себе – вона постійно в русі, у творчості. Людина, обдарована духовними силами, живе життям, сповненим думками, сенсом: цікаві питання займають її і в собі самій, вона містить джерело насолод, наголошує філософ [13, с.13].

Про Філістера – людину без духовних потреб – А.Шопенгауер писав, що вона живе без насолод, вона не цікавиться пізнанням, воно її не збуджує, а тому така людина просто існує. Це означає, що вона духовно бідна, порожня, перебуває в дисгармонії із природою й собою. Як бачимо багатство, людини, за А.Шопенгауером, знаходиться всередині неї, що відповідає і поглядам Марка Аврелія, який також вважав, що справжнє багатство, «джерело Добра знаходиться всередині людини» [1, с.62].

З такого погляду на людину, на її духовне становлення, особливої ваги набувають слова С.Рубінштейна, який стверджував, що життєвий шлях людини – це не тільки рух уперед, але це і рух вгору, до вищих проявів людської душі, людської сутності. Привертають увагу й погляди Г.Сковороди на духовний розвиток людини. Він вважав, що серце людини – це те місце, де поєднуються її думки, погляди, переконання, почуття, прагнення. Особливу увагу Г.Сковорода приділяв вищим мотивам вчинку людини й вважав, що в діях людини виявляється її «моральне серце».

Як бачимо з наведених прикладів, духовність тісно поєднана з дією, вчинком і розглядається як стрижень, фундамент внутрішнього світу людини, як специфічно людська якість, яка виховується як особлива цінність. Так, наприклад І.Д.Бех, розглядаючи поняття духовності зазначає, що «духовність завжди так чи інакше передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистісної користі й центрованості на моральній культурі людства. Відтак цілі й наміри духовно зрілої особистості вкорінені в системі надіндивідуальних цінностей, завдяки чому вони виконують функцію вищого критерію для орієнтації у світі та опори для особистісного самовизначення, і, що важливо, така особистість активно використовує їх для розв'язання не побутових, а насамперед смисложиттєвих проблем, які постають для кожної людини як система «вічних питань» людського існування» [5, с.196]. І далі науковець підкреслює, що вершиною розвитку духовно-діяльній сфери особистості є «вчинок-служіння та вчинок-відданість» [3, с.11].

На наш погляд, це і є головним у вихованні гуманістично спрямованої особистості, особливо духовно-моральному й професійному розвитку студентів-психологів. Саме тому, справедливо наголошує І.Д.Бех, стратегія виховної дії щодо розвитку особистості студента має вибудуватись із основного соціокультурного постулату сучасності: головною справою людства, нормою його життя є вирішення моральних проблем.

Отже, всі «зусилля мають бути спрямовані на те, щоб організація життєдіяльності молодшої людини була вчинковою» [5, с.246], і як підкреслював С.Л.Рубінштейн, кожна дія має розгортатись як особистісний учинок, як моральне діяння. На роль і значення дії в навчанні людини звертав увагу й Е.Фромм. Він писав, якщо людина бажає наприклад, навчитися плавати, але стоїть на березі річки і лише слухає поради наставника, що також є важливим,

які рухи треба робити у воді, вона ніколи не навчиться плавати, адже коли «людина тільки слухає і задає питання, слухає і задає питання і більше нічого не робить, то виникає підозра, що це стає для неї заміщенням самої дії, якої вона так боїться». [12, с.166].

Отже, одиницею виміру духовності людини є її ціннісні орієнтації, що пов'язанні з моральністю [7]. І чим тіснішим є зв'язок ціннісних орієнтацій з моральністю, з моральним учинком, з категорією добра, справедливості, совісті, тим вищий рівень духовності людини.

Духовність людини виявляється в її активності, творчості, у тому, що вона, перш за все, робить, а не лише декларує, у її самосвідомості, яка пов'язана з морально-духовним складом. Саме така самосвідомість і є корелятором розвинутої особистості як суб'єкта вільного й морально відповідального вчинку [5, с.113]. Ураховуючи актуальність зазначеної проблеми та її практичне значення, ми можемо стверджувати, що сьогодні необхідно міняти форми навчально-виховного процесу в професійній підготовці студентів-психологів, професія яких повністю пронизана духовним ставленням, повагою до іншої людини, альтруїзмом; робити акцент на практико-орієнтовне навчання, виховання, висування на перший план «високих смислів професійного спілкування та особистісної самореалізації, а не цинічного ставлення до цілей майбутньої професійної діяльності» [5, с.249].

Ефективний вплив на розвиток духовності, на формування духовних цінностей у студентів-психологів залежить від добору оптимальних форм і методів роботи, що застосовується в навчально-виховному процесі, і від тієї позиції, яку обирає вища школа: «Або “штампування” функціонерів, або розвинена, духовна особистість» (І.Д.Бех), яка здатна робити відповідальні моральні вчинки (відповідальність – важка поклажа, яку здатна нести особистість лише з високим рівнем власної зрілості, зазначає І.Д.Бех).

Отже, працюючи зі студентами-психологами, ми брали до уваги, що: 1) найважливішим критерієм гуманізації вищої освіти є не стільки набуті знання, уміння, навички, скільки усвідомлення й прийняття кожним студентом загальнолюдських, духовних цінностей; 2) у центрі навчально-виховного процесу стоїть особистість з її неповторним внутрішнім світом, яка здатна до саморозвитку, духовного зростання (особистісно орієнтоване виховання, яке спрямоване на усвідомлення студентом себе як суб'єкта); 3) духовними знання стають лише тоді, коли вони перетворюються на особистісно значущі: тільки особистісні знання є духовними знаннями, тільки знання, які мають особистісний сенс, адресовані до соціального оточення, стають духовними знаннями; 4) багатство духовного життя особистості залежить значною мірою від того, як глибоко людина не лише розуміє, а й відчуває благородство ідей гуманності, людяності (В.О.Сухомлинський).

Головним завданням для нас у роботі зі студентами-психологами було виховання гуманістичного типу особистості студента, здатного до відповідального, морального вчинку. Зазначимо, що, віддаючи перевагу аудиторним заняттям як основній ланці навчального процесу у вищій школі, яку пронизує духовний розвиток студентської молоді, ми додатково використовували й такий

потужний ресурс, як позанавчальний час, який відкривав можливість студентам у практичній діяльності розвиватися духовно, спілкуючись із різними людьми за віком, соціальним статусом, які потребують психологічної допомоги.

Ми організовували благодійний центр «Тепло поколінь» (організатор і керівник І.С.Литвиненко) – волонтерська діяльність студентів. Майданчиками волонтерської діяльності були: Миколаївський будинок для людей похилого віку та інвалідів, будинок для дітей-сиріт «Червоне сонечко», школи-інтернати для дітей, батьки, яких позбавлені батьківських прав, центри соціально-психологічної реабілітації дітей тощо.

Участь у волонтерській діяльності (уже з 1 курсу) сприяла прийняттю кожним студентом-психологом позиції – психологічна допомога іншим людям є смыслом його життя, що приносить задоволення, а тому професійна діяльність – це найвище задоволення й щастя. Іншими словами, студенти-психологи працюючи волонтерами, мали змогу більш глибоко розуміти слова М.Пирогова: «Бути щасливим щастям інших, можливістю зігріти поранене серце, любов'ю доторкнутися до посохлої душі» [9], набути власний практичний досвід у конкретних життєвих ситуаціях у роботі з конкретною людиною.

Студенти також мали можливість ознайомитися з досвідом професійної підготовки та волонтерською діяльністю студентів-психологів, які навчалися у Вищій педагогічній школі ім. А.Хлонди (Польща, м. Місловиці, Катовиці). Разом із викладачами, студенти відвідували соціальні заклади, будинок для самотніх людей, де знайомилися з особливостями роботи психологів у цих закладах.

Зазначимо, що у своїй роботі зі студентською молоддю ми організували навчально-виховний процес таким чином, щоб це була цілісна система творчої, практичної діяльності кожного студента з використанням різнопланових життєвих, виховних ситуацій для духовного розвитку, розуміння молодою людиною своїх почуттів, розвитку альтруїзму, створенням умов, які б сприяли активізації вищих потреб особистості студента.

Висновки. Головним завданням професійної підготовки майбутніх психологів є виховання гуманістично спрямованої особистості, здатної до відповідального морального вчинку; навчально-виховний процес вишу повинен бути джерелом розвитку духовного потенціалу кожного студента; ефективне комплексне використання навчального та позанавчального процесів сприяє духовному розвитку студентів; необхідною умовою духовного розвитку студентів-психологів є створення психологічно комфортних умов, які сприяють активізації вищих потреб особистості, пов'язаної з наданням психологічної допомоги на засадах гуманізму, людиноцентризму.

1. Аврелий Марк. Наедине с собой / Марк Аврелий ; под общ. ред. А. В. Добровольского. – К. : Черкасы, РИЦ «Реал», 1993. – 147 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
3. Бех І. Д. Духовна енергія вчинку : навч.-метод. посіб. / І. Д. Бех – Рівне : РДГУ, 2004. – 42 с.

4. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості: поступ у незвідане / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2007. – №1. – С. 5–28.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтовний підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
6. Богуш А. Л. Уроки духовності дітям / А. Л. Богуш, В. А. Сучак. – Одеса : СВД Черкасов, 2005. – 126 с.
7. Боришевський М. Й. Дорога до себе : Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Боришевський. – К. : Академвидав. 2010. – 416 с.
8. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – №4. – С. 28–38.
9. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Н. И. Пирогов. – М. : Педагогика, 1985. – 270 с.
10. Пищулин Н. П. Философия образования : законы, доктрины, принципы / Н. П. Пищулин. – М., 2001. – 100 с.
11. Сковорода Г. Твори : у 2 т. / Г. Сковорода. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 600 с.
12. Фромм Э. Догмат о Христе / Э. Фромм. – М. : Олимп, Издательство АСТ-ЛТД, 1998. – 416 с.
13. Шопенгауер А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауер / пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда. – С. Пб. : Азбука-классика, 2008. – 256 с.

УДК 371.015.3

Тетяна Мотрук

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УПЕРЕДЖЕННЯ ІГРОЗАЛЕЖНОСТІ

Статтю присвячено обґрунтуванню психолого-педагогічних рекомендацій профілактики азартних ігор. До них ми відносимо психолого-педагогічну просвіту, формування батьківської компетенції з проблем ігрозалежної поведінки, психокорекційну роботу, ранню діагностику ігрозалежності, указуємо на роль соціально-правової політики держави. Стаття містить дані діагностики ігрозалежності.

Ключові слова: ігрозалежність, психолого-педагогічна профілактика, патологічне використання комп'ютера, молодь.

This paper focuses on the reasoning the psycho-pedagogical recommendations of gambling prevention. It includes psycho-pedagogical education, forming of parental competence in gambling problem behavior, developing and psycho-corrective work, timely diagnosis gambling addiction and the role of social and policy in state. The article contains diagnostic gambling data. It is specified on the characteristics of the primary and secondary gambling prevention.

Keywords: gambling, psycho-pedagogical prevention, pathological computer use, youth.

Актуальність. Сьогодні в країні, як ніколи, особливо гостро стоїть питання соціальної активності молоді, її громадянської позиції. Переломний для країни момент у політиці та економіці певним чином зосередив увагу суспільства на проблемних ділянках функціонування держави. Динамічність сучасного життя, наявність емоційної напруги, фізичних і психічних навантажень зумовлюють пошук адекватних способів відпочинку та відновлення. Одним із видів психологічного розвантаження є гра. Серед великої кількості існуючих